

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Constantin MOȘTOFLEI

Dr. Petre DUȚU

NAȚIONAL ȘI COLECTIV
ÎN APĂRAREA ROMÂNIEI

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS
- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2007

ISBN 978-973-663-648-6

CUPRINS

Introducere	5
Capitolul I. Interdependența dintre național și colectiv în apărarea națională	7
1. Particularități ale apărării naționale	7
2. Considerații privind conceptul de apărare colectivă	16
3. Raportul dintre național și colectiv în apărarea României	22
Capitolul II. Apărarea colectivă - caracteristică definitorie a Alianței Nord-Atlantice	29
1. Necesitatea apărării colective în actualul context geopolitic.....	29
2. Impactul apărării colective asupra apărării naționale ...	31
3. Corelația democrație - apărare colectivă- apărare națională	35
4. Rolul Armatei României în cadrul apărării colective.....	41
Concluzii și propuneri	45

National and Collective on Romania's Defence

Introduction. • The interdependence between national and collective on national defence. * *Particularities of the national defence* * *Considerations on the concept of collective defence* * *The relation between national and collective on Romania's defence* • Collective defence – defining characteristic of the North-Atlantic Alliance * *The need of collective defence in the actual geopolitic context* * *The impact of the collective defence on the national defence* * *The correlation between democracy – collective defence – national defence* * *Romania's Armed Forces role on collective defence* • Conclusions and proposals

Nowadays, globalisation – complex, dynamic, multidimensional and omnipresent phenomenon – on one hand has a significant impact on the humankind evolution processes, and on the emergence and manifestation of an increased area of challenges, dangers, risks and threats on security and defence. As the latter have a global nature, the reply must be similar. Under these circumstances, more and more states chose, besides the national defence, the option represented by the collective defence, by the integration within a credible politico-military organisation.

The analysis of the two components of defence – national and collective – stresses out both some particularities (developing the concept of preemptive defence, the intermingle and interdependence of the specific defence elements with the security ones, the active implication of the international community on defence and security, the states' transition from the solitary national defence to the united collective defence, the proactive nature of the national defence), and the strong correlation between these two structural elements.

Undoubtedly, the future will belong to the collective defence and security, if we consider both the humankind evolution tendencies and ways of manifestation, in the coming years, of dangers, threats, challenges and risks on security and defence matters.

Introducere

În prezent, statele lumii trebuie să facă față unei palete largi de pericole, riscuri și amenințări în materie de apărare și securitate. Dacă în perioada Războiului Rece fiecare stat știa cine este posibilul agresor și care sunt principalele pericole sau amenințări cărora trebuie să le facă față, acum acest lucru nu mai este posibil. Mediul de securitate, indiferent de nivelul la care se manifestă, are aceleași caracteristici și anume: dinamism, complexitate, imprevizibilitatea acțiunii unor actori nonstatali și sporirea numărului amenințărilor asimetrice la adresa apărării și securității statelor, practic, a locuitorilor acestora. De aceea, comunitatea internațională, prin intermediul activității unor organizații internaționale interguvernamentale și al unor organizații ale societății civile, caută să intervină pentru a sigura pacea și stabilitatea în lume, precum și o dezvoltare durabilă a tuturor statelor.

Desigur, într-un climat regional și global complex și dinamic, statele lumii nu se mulțumesc doar cu măsurile luate de comunitatea internațională, ci fiecare caută soluții viabile la pericolele, riscurile și amenințările ce pot viza apărarea și securitatea lor. În acest sens, au fost constituite organizații politico-militare (de exemplu, NATO) sau de altă natură (Uniunea Europeană), prin care să se asigure o apărare colectivă și, respectiv, comună, s-au încheiat tratate militare bilaterale (sursa unei asistențe militare reciproce, oportune și eficiente), s-au constituit sisteme naționale de apărare moderne, flexibile și suple (fundamentul principal al oricărei apărări naționale).

Totuși, se pare că, datorită evoluției rapide a tehnologiei informațiilor și a comunicațiilor, a impactului globalizării asupra mediului de securitate național, regional și internațional și a apariției și manifestării pe scena lumii a numeroși actori nonstatali - companii multinaționale, organizații teroriste, organizații aparținând criminalității organizate - puternici economic și financiar sau semnificativ animați de idealuri specifice, o serie de state optează pentru o îmbinare a apărării naționale cu apărarea colectivă.

În rândul acestora se înscrie și România care, din 2004, este membră a Alianței Nord-Atlantice, organizație a cărei vocație

esențială a fost și va rămâne apărarea colectivă a statelor ce o compun.

Este neîndoielnic că există un raport între național și colectiv în apărarea oricărui stat. Analiza acestui raport va evidenția legăturile ce se stabilesc între cele două componente, corelația dintre ele, impactul uneia asupra celeilalte în derularea acțiunilor defensive îndreptate împotriva oricărei agresiuni militare externe. De asemenea, cu această ocazie vor fi semnalate unele particularități ale concepției și organizării apărării naționale în actualul context mondial și regional.

Apărarea împotriva amenințărilor militare sau a oricărei forme de atingere a suveranității și integrității teritoriale naționale, precum și a independenței politice a statului, de fapt, a securității cetățenilor săi, rămâne fundamentală¹. În această privință, țările au o concepție globală asupra apărării lor, cu scopul declarat de a se feri, din timp, de orice formă de agresiune militară externă.

Apărarea este națională, căci nu privește doar dimensiunea militară și forțele armate, ci toate structurile responsabile ale statului cu competențe în materie de apărare și securitate. De aceea, statele concep și organizează atât apărarea militară, cât și apărarea economică și civilă, fie prin forțe proprii, fie apelând la alianțe și parteneriate. Recursul la apărarea colectivă și/sau comună este opțiunea liberă și responsabilă a fiecărui stat în parte, alegere ce ar trebui să ia în calcul atât avantajele, cât și dezavantajele acestui demers.

¹ Vezi **Constituția României**, București, Monitorul oficial, 2003, art.118, aliniatul (1).

Capitolul I. Interdependența dintre național și colectiv în apărarea națională

1. Particularități ale apărării naționale

Provocările și riscurile, pericolele și amenințările în materie de apărare și securitate determină statele lumii să acorde o atenție sporită apărării naționale. Aceasta din urmă, în prezent, se poate caracteriza printr-un ansamblu coerent de particularități.

Tendința statelor lumii de trecere de la o apărare națională solitară la o apărare colectivă solidară se înscrie ca o primă particularitate a organizării apărării naționale. Actualul mediu strategic de securitate și posibila sa evoluție fac ca răspunsurile, la interogațiile privind apărarea și securitatea în secolul XXI, să fie aproape întotdeauna de natură colectivă. De fapt, se trece de la principiul „fiecare pentru sine” în materie de apărare la principiul solidarității în fața pericolelor și amenințărilor de securitate și apărare.

Această schimbare este cerută de apariția și manifestarea unor noi pericole și amenințări multiforme la adresa securității și apărării statelor lumii, de fapt, a locuitorilor lor. În prezent, noile date geopolitice se caracterizează prin: punerea în discuție a superiorității actorilor tradiționali ai relațiilor internaționale; evoluția raporturilor de forță atât economice, cât și politice și militare; fenomenele legate de globalizare, percepută ca un fenomen dinamic, complex, pluridimensional și omniprezent.

Evoluția amenințărilor se exprimă mai ales prin intermediul rețelelor transnaționale la două niveluri: a) nucleul dur, constituit prin triada: terorism, traficuri ilicite, criminalitate organizată; b) ansamblul fenomenelor de natură socială și economică ce decurg din dezechilibrele lumii contemporane (flux migrator necontrolat, catastrofe ecologice, pandemii). Aceste amenințări, mai dificile de prevăzut, de evaluat și de parat, pot avea consecințe grave pentru țara noastră acum, când România are statutul de stat membru al Uniunii Europene. De aceea, este de așteptat ca fluxurile migratorii ilegale să includă țara noastră ca destinație, nu doar în calitate de culoar de trecere spre Occident. De asemenea, traficul de droguri,

criminalitatea organizată vor fi mult mai prezente în peisajul românesc decât până acum². De aici, necesitatea adecvării politicii de apărare la aceste amenințări.

O particularitate deosebit de importantă a apărării naționale o reprezintă caracterul său proactiv pronunțat. Aceasta presupune, printre altele, construirea unui dispozitiv de apărare, capabil să facă față amenințărilor multiforme actuale în materie de securitate și apărare. De altfel, apartenența României la NATO și UE obligă la realizarea unui dispozitiv de apărare adecvat noului statut al țării și noilor riscuri și amenințări de securitate și apărare. Totuși, acest nou statut al țării nu poate fi un substitut la efortul național într-un domeniu sau altul. De aici, necesitatea unui efort susținut în favoarea unei apărări proactive și a menținerii unui instrument militar capabil să asigure protecția teritoriului și să facă față situațiilor de criză ce se pot ivi, într-un domeniu sau altul de activitate internă. În același timp, ca stat membru NATO și al UE, responsabilitățile României nu se mai limitează la politici care asigură apărarea teritoriului național, ori la diplomația preventivă, ci și la politici care promovează ofensiv interesele naționale și care sprijină stabilitatea globală în orice regiune în care NATO are misiuni, iar UE se implică prin politica sa externă de securitate comună. În acest context, se cuvin amintite participările active ale țării noastre cu structuri militare pe diferite teatre de operații din lume (Irak, Afghanistan, Bosnia-Herțegovina, Kosovo).

Deșigur, toate eforturile României orientate în direcția apărării naționale se fac având permanent în vedere că aceasta se poate realiza numai în cadrul apărării colective a NATO. În acest sens, procesul de transformare a armatei țării noastre, redimensionarea acestei instituții, strategiile adoptate, înzestrarea ei cu mijloace de luptă și armament, formarea și perfecționarea personalului militar și civil se fac potrivit standardelor și planurilor Alianței Nord-Atlantice, ca instituție politico-militară în cadrul căreia se concepe, organizează și se pune în practică, la nevoie, apărarea colectivă a statelor membre.

² Vezi **Strategia de securitate națională a României**, București, 2006, pp. 8-10.

O altă particularitate a conceperii, organizării și materializării apărării naționale/colective, o constituie **întrepătrunderea și interdependența sporită a elementelor specifice de apărare cu cele de securitate**. Altfel spus, astăzi, apărarea națională/colectivă face pereche inseparabilă cu securitatea națională/colectivă³.

În acest context, apărarea este o acțiune ce vizează mobilizarea mijloacelor politice, economice, diplomatice, psihosociale și, mai ales, militare, proprii și/sau ale alianței politico-militare, față de o amenințare identificată. Ea tinde, de regulă, să protejeze populația unui stat, precum și integritatea, independența politică, suveranitatea acestuia în spațiul cuprins între frontierele naționale.

Pe de altă parte, securitatea este un proces permanent care are drept scop protecția și promovarea intereselor naționale și funcționează ca anticipație la eveniment, fiind o globalizare a răspunsului individual sau colectiv dat amenințărilor la adresa statelor lumii, în toate domeniile (social, politic, economic, militar, cultural, ecologic, informațional).

Protecția teritoriului național împotriva amenințărilor militare sau a oricărei forme de atingere a securității rămâne fundamentală. În această privință, țările au o concepție globală asupra apărării lor, ce vizează să se ferească din timp de orice formă de agresiune. Un element esențial al acestei concepții îl constituie transformarea forțelor armate, a întregului sistem național de apărare în așa fel încât el să devină treptat un sistem viabil de securitate. În acest context, sistemul nostru de securitate trebuie să ne permită punerea în valoare, în cadrul colectiv în care vom acționa, a structurilor militare și a experților noștri. Contextul actual de securitate necesită forțe armate profesioniste, bine antrenate, capabile să utilizeze noile tehnologii în mod eficace în cadrul operațiilor interarme și multinaționale. La rândul lor, noile tehnologii oferă soluții rapide și suplimentare problemelor operaționale, ca debarcarea unei forțe într-un loc precis într-o zonă de război sau de control a mișcării refugiaților în cursul unei crize umanitare. Armata României, în cadrul procesului de transformare a

³ *Sécurité et défense, Rapport de 1ère phase, 54ème session nationale*, http://www.acpsec.org/fr/com/cou54_f.htm

sa, a adoptat măsuri de modernizare a tehnicii de luptă din dotare și de achiziționare a unor tipuri noi de asemenea mijloace, precum și de optimizare a activității de formare și dezvoltare profesională a personalului său.

Transformarea este, înainte de toate, un proces evolutiv, care nu comportă nicio stare finală definită. Ea privește, în principal, oamenii, tehnologia, stilurile de conducere a operațiilor și maniera de a gândi. Ea nu-și propune restructurarea sau reechiparea forțelor armate în întregime, ci, mai degrabă amalgamarea structurilor și sistemelor actuale și noi, astfel încât să creeze capacități înalt ameliorate, care corespund perfect misiunilor, rolurilor și sarcinilor de mâine.

Implicarea activă a comunității internaționale în materie de apărare și securitate reprezintă **o particularitate esențială a apărării naționale**. Carta Națiunilor Unite, prin articolul 51, introduce legitimitatea apărării individuale și/sau colective: „Nicio dispoziție a prezentei Carte nu aduce atingere dreptului natural al legitimității apărării, individuale sau colective, în cazul în care un membru al Națiunilor Unite este obiectul unei agresiuni armate, până când Consiliul de Securitate a luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale”. Ulterior, aceste prevederi au fost completate. Astfel, în articolul 1 al rezoluției 3314 din 14 decembrie 1974, ONU a precizat circumstanțele necesare definirii dreptului la legitima apărare a statelor: „Agresiunea este folosirea forței armate de un stat împotriva suveranității, integrității teritoriale sau independenței politice a unui alt stat sau orice manieră incompatibilă cu Carta Națiunilor Unite, precum cum rezultă din prezenta definiție”.

Legitima apărare colectivă constă în dreptul, pentru un stat neagresat direct, de a interveni în numele acordurilor de apărare încheiate cu statul atacat. Acest principiu a făcut să se formeze coaliția militară internațională care a declanșat, în martie 2003, războiul din Irak, la care participă și România.

Totuși, se cuvin făcute câteva mențiuni în ceea ce privește implicarea comunității internaționale în materie de securitate și apărare. Intervenția comunității internaționale în domeniul amintit se caracterizează prin următoarele aspecte esențiale: 1) este *selectivă*, în sensul că intervine acolo unde interesele sale, mai exact spus,

interesele strategice ale statelor puternice ale lumii o cer. De exemplu, în Irlanda de Nord au fost conflicte între Armata Republicană Irlandeză și forțele de ordine (inclusiv armata a fost atrasă și implicată) ale Regatului Unit al Marii Britanii timp îndelungat (peste 20 de ani). Marea Britanie este stat membru NATO și al UE. Aceste conflicte au afectat semnificativ securitatea umană. Cu toate acestea, comunitatea internațională și-a limitat intervenția doar la măsuri de natură diplomatică, recomandări, îndemnuri la calm. În schimb, s-a intervenit în Irak, folosindu-se toată gama de măsuri permise, mergându-se până la intervenția militară. De asemenea, în Liban a fost un război civil timp de 25 de ani (1974-2000). Cu toate acestea, comunitatea internațională nu a intervenit decât prin măsuri de natură diplomatică; 2) *este părtinitoare*, adică comunitatea internațională ia partea uneia dintre părțile implicate în conflict. În acest sens, un exemplu edificator îl reprezintă maniera în care s-a intervenit în soluționarea conflictului din Kosovo. Practic, sârbii au fost „pedepsiți”, iar albanezii din Kosovo protejați de forțele ce au intervenit inclusiv militar în acest conflict, desigur, în numele comunității internaționale; 3) nu are întotdeauna *efectele scontate*. Se întâmplă, uneori, ca efectele reale să fie contrare celor preconizate. De exemplu, derularea evenimentelor din Irak și Kosovo dovedesc afirmația făcută. Astfel, în Irak s-a sperat că aplicarea noului plan de securitate inițiat de coalitia militară multinațională va duce la diminuarea activității insurgenților. În realitate, aceștia și-au intensificat activitatea. La fel, situația din Kosovo nu este cea la care se aștepta comunitatea internațională, adică una de calm, de liniște, ci, dimpotrivă tensiunile și conflictele nu au încetat să existe și să se manifeste; 4) este *costisitoare* sub aspectul uman, pe de o parte - pierderi de vieți omenești și rănirea persoanelor atât din rândurile forțelor de menținere a păcii, cât și a populației locale -, și materială, pe de altă parte; 5) *modalitățile de intervenție* cuprind o *paletă largă de măsuri*, de la cele de natură diplomatică la intervenția militară; 6) *eterogenitatea organizațiilor și organismelor* prin care comunitatea internațională își face simțită prezența în prezervarea securității și apărării. Astfel, pe primul plan, se află ONU, apoi diverse organizații regionale (de exemplu Uniunea Europeană, OSCE), organizații politico-militare, organizații ale societății civile de la toate nivelurile (național, regional și mondial). Unele dintre aceste organizații au

legitimitatea acțiunii lor asigurată de prevederile Cartei ONU și ale Tratatelor de constituire a respectivelor organizații. Altele, cum sunt organizațiile societății civile trebuie să-și dobândească, prin activitatea lor, legitimitatea reprezentării intereselor comunității internaționale în diferite regiuni ale lumii.

O altă particularitate a apărării naționale o constituie dezvoltarea unei noi concepții și practici de asigurare a acestei funcții fundamentale a statului. Este vorba de concepția „apărării preemitive”.

În prezent, la nivel internațional, există ample dezbateri, îndeosebi în mediile universitare, militare și politice, asupra conceptului de apărare. Din aceste dezbateri transpare îngrijorarea specialiștilor în dreptul internațional și al celor din rândurile unor organizații ale societății civile cu privire la interpretarea apărării naționale și/sau colective în consens cu interesele strategice ale unor state puternice economic, demografic și militar, dar și al unor organizații politico-militare sau financiare internaționale. Astfel, se vorbește, tot mai frecvent și mai persuasiv, de instituirea unei „apărări preemitive”, care ar da dreptul unui stat sau unor state să desfășoare acțiuni militare împotriva altui stat unde se presupune că sunt încălcate drepturile fundamentale ale omului, sau sunt produse arme de distrugere în masă, sau, mai nou, există tabere ale unor organizații ale terorismului internațional.

Un aspect deosebit de semnificativ, prin importanța sa, pentru apărare, în general, și pentru apărarea preemtivă, în special, îl reprezintă *legitimitatea loviturilor* ce se vor aplica statului ce simbolizează „pericolul” sau amenințarea iminentă, prin efectele sale viitoare, pentru un stat anume sau chiar pentru comunitatea internațională. De aici necesitatea stabilirii de către organizațiile internaționale competente în materie de apărare a unor criterii de evaluare și condiții de validare a existenței unui pericol sau amenințări iminente la adresa apărării unui stat sau al comunității internaționale. În același timp, nu trebuie omis adevărul că niciunul dintre criterii nu poate fi măsurat exact sau ar poseda forța executorie necesară și suficientă impunerii unui punct de vedere sau a altuia. De aceea, statele, ca și ONU, trebuie să facă o dezbatere politică pentru obținerea unui larg consens asupra modului de înfruntare a amenințărilor în anii ce vin, ținând cont de noile date în materie de

securitate. Totuși, chiar în cazul unui astfel de consens, nu s-ar putea niciodată împiedica folosirea abuzivă a forței. Nu se poate îndepărta posibilitatea ca un stat să exagereze, în mod deliberat, importanța pericolului pentru a legitima intervenția sa fie împotriva unui stat, fie a unui actor nonstatal.

Pe de altă parte, o interpretare strictă a Cartei ONU nu va soluționa problema. În ultimele decenii, au existat suficiente cazuri în care unele țări au încercat să-și justifice operațiunile militare apelând la principii de o legitimitate incontestabilă. De asemenea, se cere văzut care este sau ar trebui să fie forul care adoptă decizia politică de autorizare a loviturilor preemtive. Acest for poate fi unul statal sau unul nonstatal – ONU, de exemplu. Oricine ar fi cel care hotărăște adoptarea deciziei loviturilor preemtive și a punerii lor în practică, înainte de toate, ar trebui să se asigure de legalitatea măsurilor propuse. În acest sens, se impun a fi soluționate *patru aspecte importante ale loviturilor preemtive*: circumstanțele în care decizia de autorizare a acestor lovituri va fi luată; modalitatea în care decizia adoptată se va pune în practică; stabilirea momentului în care un pericol devine suficient de iminent pentru a justifica loviturile preemtive; credibilitatea și veridicitatea surselor de informare pe care se întemeiază adoptarea deciziei de aplicare a acestui tip de lovituri.

Răsturnarea unui guvern nu este decât o măsură preemtivă, printre multe altele. La fel de bine, se pot folosi mijloacele pașnice sau semi-militare împotriva guvernelor sau actorilor nonstatali, fie pe teritoriul unui stat, fie, de exemplu, în apele internaționale: întreruperea fluxului de informare, arestarea navelor și controlul încărcăturii lor, interceptarea aeronavelor, blocadă totală, sabotaje etc. Aceste măsuri pot fi aplicate de forțe armate regulate, de forțe speciale sau de serviciile secrete. Țintele pot fi instalații de fabricare a armelor de distrugere în masă, centrele de conducere a organizațiilor teroriste sau alte instalații guvernamentale. Acceptarea și fezabilitatea fiecăreia dintre aceste opțiuni nu sunt aceleași. Astăzi, un rol important îl joacă mass-media și opinia publică în sancționarea promptă a acțiunilor unor actori statali și nonstatali ce pun în pericol stabilitatea și pacea lumii. Ele acceptă mai ușor distrugerea de către un stat sau a unui grup de state a unei tabere de antrenament decât răsturnarea unui guvern.

Toate măsurile preemtive au un punct comun și anume *nu se pot justifica decât dacă pericolul este iminent și foarte grav*. Totuși, dacă se urmează acest raționament, noțiunea de gravitate pune o teribilă dilemă atunci când este vorba de arme de distrugere în masă. Dacă se decide recurgerea la lovituri doar în ultima clipă, pentru a se asigura că pericolul este cert iminent, contraofensiva riscă să fie mult mai puțin eficace. Între timp, inamicul ar putea, în mod sigur, să-și constituie un întreg arsenal, pe care îl va putea pune la adăpost dispersându-l sau ascunzându-l în locații subterane întărite. În cazuri extreme, atunci când sesizează gravitatea situației, poate fi prea târziu pentru a acționa. Șansele de succes sunt, fără îndoială, mai bune dacă se adoptă măsuri împotriva pericolului cel mai rapid posibil. În schimb, în acest caz, este mult mai dificil de demonstrat urgența situației și să se aibă sprijinul publicului. Dată fiind această dilemă, pare dificil să se găsească o definiție consensuală a acestui tip de urgență. Deja, în anii 1970, americanii dezbăteau chestiuni legate de războiul „drept” sau „nedrept” și se întrebau dacă normele legale în materie de intervenție militară erau necesare unui „atac iminent” sau dacă era mai bine să acționeze din clipa în care o amenințare era „suficientă”. Întrucât nu se poate stabili cu precizie pragul de la care un pericol devine o „amenințare iminentă”, se pot fixa unele criterii⁴:

a) intenția adversarului de a produce un prejudiciu trebuie să fie prea evidentă. De exemplu, un șef de stat sau șeful unui grup terorist a făcut declarații în acest sens;

b) trebuie să fie evident că preparativele și măsurile luate vizează producerea unui prejudiciu: o deplasare ofensivă de trupe sau pregătirile de lansare a unor rachete, de exemplu. În această privință, progresele tehnologice sunt un enorm atu. Dacă distanța de acțiune a rachetelor crește și dacă eventualele victime au mai puțin timp pentru a acționa, se poate admite că se fac pregătiri mai degrabă pentru un atac.

c) este evident că inacțiunea crește enorm pericolele sau face reacțiile ce urmează cvasiimposibile, cum o ilustrează bombardamentul reactorului nuclear irakian în 1981. Israelul afirma

⁴ Cf. Ph.D. Karl-Heinz KAMP, *La défense préemptive: une nouvelle réalité politique*, http://www.journal.forces.gc.ca/frgraph/vol6/no1/home_f.asp, p.78.

că reactorul ar fi utilizat pentru fabricarea materialelor destinate programului de înarmare nucleară a Irakului și a decis să-l atace în iunie, căci reactorul ar fi trebuit să fie alimentat cu combustibil nuclear luna următoare. Dintr-un anumit punct de vedere, și într-o anumită măsură, bombardarea unui reactor plin cu substanțe radioactive nu ar fi fost posibilă în alt moment decât cel ales de statul israelian. Rămâne însă deschisă problema legalității acestui atac.

O altă problemă, la fel de spinoasă, o constituie *proveniența informațiilor pe baza cărora se evaluează pericolul*, mai precis iminența amenințării respective. În general, aceste informații sunt furnizate de către serviciile de specialitate, care trebuie să facă o apreciere a potențialului amenințării (arme, forțe armate) ca și a intențiilor și a „culturii strategice” a adversarului, pentru a descrie exact situația.

Decidenții pot avea prea multe informații sau, dimpotrivă, insuficiente pentru a fi siguri care sunt intențiile inamicului (de exemplu, are intenția să atace sau vrea să ofere arme de distrugere în masă unei terțe părți ori unei grupări teroriste, posibila reacție la un atac preemtiv). Astfel, înainte de atentatele de la 11 septembrie 2001 din SUA, serviciile de informații americane au primit foarte multe mesaje, dintre care unele concludente, în ceea ce privește iminența atacului terorist. Dar, se pare că „abundența” informațiilor și a surselor de informare a creat un „blocaj” pe circuitul lor spre factorii de decizie. De aici, „surprinderea” SUA, de fapt, a celor abilitați prin lege cu atribuții în materie de apărare și securitate în fața atentatelor amintite.

Altfel stau lucrurile în cazul unei țări izolate, cum este Coreea de Nord, în ceea ce privește culegerea de informații oportune și utile despre măsuri ce pot fi apreciate ca amenințări la adresa securității altor state. Aici vor fi dificultăți de acces la sursele de informații și, deci, va fi destul de greu de adoptat o decizie politică corectă privind situația din această țară.

Totuși, în ambele cazuri, informațiile se impun a fi selecționate și interpretate, sarcină cu atât mai dificilă cu cât în analiza făcută vor exista mereu incertitudini.

Maniera în care s-au derulat pregătirile pentru atacarea Irakului, de către coaliția militară multinațională în martie 2003, ilustrează dificultatea selectării, prelucrării, interpretării și analizei

informațiilor culese de către serviciile de specialitate ale celor interesați. Deși s-a afirmat că Irakul fabrică și posedă arme de distrugere în masă, nici inspectorii internaționali, nici serviciile de informații americane nu au adus probe tangibile că această țară dispune de astfel de mijloace de luptă.

Pe plan internațional sunt ample discuții privind impactul apărării preemtive asupra dreptului internațional și a politicilor externe ale statelor. Se pare că nu există un consens larg asupra acestei caracteristici a apărării naționale și/sau colective, susținută îndeosebi de către SUA. Transpunerea sa în practică ar duce la atingerea normelor dreptului internațional, la negarea lor, într-un fel, și la impunerea ca primordiale, pe arena mondială, a politicilor externe a statelor. De asemenea, dezbaterile asupra apărării preemtive au făcut referire la rolul și statutul ONU, ca for internațional de analiză și decizie, privind apărarea individuală și colectivă a statelor în cazul unei agresiuni militare externe.

2. Considerații privind conceptul de apărare colectivă

În prezent, mediul de securitate național, regional și global este supus unei palete largi de amenințări, atât militare, cât mai ales nonmilitare. Printre acestea din urmă, un loc central îl ocupă terorismul internațional, răspândirea armelor de distrugere în masă, traficul de persoane, de droguri și de armament, criminalitatea transfrontalieră, conflictele regionale. O soluție practică, pe care au găsit-o și au adoptat-o unele state, pentru a răspunde adecvat acestor provocări o constituie apărarea colectivă, realizată prin intermediul unei organizații politico-militare puternică și credibilă, sub toate aspectele.

Grupului lexical „*apărarea colectivă*” i se pot da mai multe interpretări sau înțelesuri. Printre acestea se numără și cele care vor fi analizate succint în continuare.

O primă accepție a acestui grup lexical este aceea de *asumare conștientă, liberă, voluntară și responsabilă de către un grup de state a unui set de obligații referitoare la apărarea aliaților și partenerilor împotriva amenințărilor la adresa securității lor și nu numai*. De regulă, aceste obligații se consemnează în tratatele pe care le

semnează statele ce hotărăsc să constituie un sistem de apărare colectivă. Un exemplu de asemenea alianță, realizată atât în plan politic, cât și militar, este NATO. Statele ce compun această alianță politico-militară, potrivit articolului 5 al Tratatului de la Washington, se angajează să se susțină reciproc în cazul unei agresiuni militare externe a unei țări membre de către o altă țară din afara organizației.

Deziderat al statelor care, din diverse motive – economice, militare, demografice, tendințe negative în evoluția mediului de securitate global – nu pot să-și organizeze o apărare națională eficace constituie un alt înțeles al termenului analizat. Statele lumii se deosebesc între ele prin puterea economică și militară, prin suprafață și bogății naturale, prin numărul de locuitori și nivelul de dezvoltare socio-economică. Aceste diferențe se reflectă semnificativ în capacitatea lor de a se apăra corespunzător de o agresiune militară externă sau de atentatele organizate de grupări internaționale teroriste. În același timp, toate statele, indiferent de caracteristicile definitorii, doresc să asigure și să garanteze cetățenilor lor o viață și un trai liniștit, la adăpost de pericole și amenințări. Atât pentru statele care nu au capacitatea de a-și organiza o apărare eficace, prin care să garanteze securitatea locuitorilor lor, cât și pentru cele care doresc o apărare adecvată, soluția salvatoare o reprezintă intrarea într-un sistem de apărare colectivă.

O altă accepție a conceptului de apărare colectivă poate fi aceea de modalitate eficace de garantare a caracteristicilor fundamentale ale unui stat, adică a independenței, suveranității și integrității teritoriale. Orice stat își organizează un sistem de apărare a independenței, suveranității și integrității teritoriale. În acest sens, Constituția României subliniază: „Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale”⁵.

Desigur, armata constituie numai un element al apărării țării, alături de celelalte componente (politică, economică, financiară, culturală)⁶. În mod similar, și alte state și-au organizat propriul sistem

⁵ **Constituția României**, București, Monitorul Oficial, 2003, p.66.

⁶ **Vezi Studii de securitate și apărare**, vol. 2, București, Editura UNAp, 2005, pp.84-87.

de apărare împotriva oricărei agresiuni externe. Dar, cum, în prezent, amenințările la adresa securității naționale, și nu numai, s-au înmulțit, soluția adecvată de punere la „adăpost” de asemenea pericole și riscuri, din ce în ce mai dure, mai intense și mai frecvente, pentru multe state, o constituie asocierea în vederea creării unui sistem de apărare colectivă.

Un alt înțeles al conceptului analizat o reprezintă următoarea afirmație: formă de organizare a apărării ce rezultă, în conformitate cu prevederile statutului de constituire al unei organizații politico-militare. Un exemplu concludent îl constituie Tratatul de la Washington, care, prin articolul 5, prevede că statele membre se sprijină reciproc în cazul în care unul sau mai multe dintre ele constituie obiectul unei agresiuni militare externe din partea altui stat din afara respectivei alianțe. În prezent, se pare că răspunsul dat, în conformitate cu articolul 5 al tratatului amintit, și-a lărgit sfera de cuprindere, incluzând, în afara actorilor statali, și actori nonstatali. În acest sens, un exemplu, îl reprezintă organizarea și punerea în practică a coaliției militare internaționale din Irak, în 2003.

De asemenea, *apărarea colectivă poate fi văzută ca expresie a nevoii unor state de a se pune la „adăpost” de o paletă largă de riscuri și amenințări, îndeosebi asimetrice*. Este vorba de amenințarea teroristă venită din parte unor organizații regionale și internaționale, a folosirii armelor de distrugere în masă, criminalitatea transfrontalieră, traficul de armament, de droguri și de ființe umane.

O altă semnificație a grupului lexical „apărare colectivă” este aceasta: *rezultat al evoluției relațiilor internaționale între statele lumii, sub impactul mutațiilor produse în cadrul mediului de securitate național, regional și global*. Stabilitatea mediului de securitate, în prezent, este semnificativ afectată de factori, de regulă, nonmilitari, cum ar fi: factorii demografici (creșterea accelerată a populației în statele în dezvoltare, îmbătrânirea și diminuarea puternică a numărului locuitorilor în țările dezvoltate, migrația internațională, în special cea ilegală); terorismul internațional; criminalitatea transfrontalieră; traficul de persoane, de droguri și armament; proliferarea armelor de distrugere în masă; caracterul limitat al resurselor naturale (hidrocarburi și apă, de exemplu) și accesul diferit al statelor la acestea. Prin urmare, acum, un pericol

deosebit îl reprezintă, pentru orice stat al lumii, asemenea amenințări și nu ca în perioada Războiului Rece, agresiunea militară externă din partea unui stat sau alianțe politico-militare cunoscute din timp.

Apărarea colectivă se poate vedea și ca o *adaptare flexibilă a concepției statelor lumii la noua ordine politică și economică mondială*. Prezervarea și promovarea intereselor naționale, astăzi, se fac nu doar în spațiul cuprins între frontierele statale, ci peste tot în lume. O asemenea concepție și practică nu este viabilă dacă statul respectiv nu este membru al unei organizații politico-militare care să-i garanteze libertatea de acțiune, concertat cu celelalte state aliante, în direcția promovării intereselor naționale acolo unde aceasta se impune.

În același timp, *apărarea colectivă este produsul activității unei organizații politico-militare de tipul Alianței Nord-Atlantice*. În prezent, NATO se află într-un complex proces de transformare, lărgindu-și aria de competențe mondiale - gestionarea crizelor în lume, executarea de misiuni umanitare, de salvare, de impunere a păcii - fără a renunța la atributul său esențial ce a consacrat-o, și anume, apărarea colectivă a membrilor săi. De fapt, fără a renunța la misiunea sa de apărare a statelor ce o compun în cazul unei agresiuni militare externe, Alianța devine tot mai mult o instituție de securitate colectivă, pentru că vremurile pe care le trăim impun o astfel de lărgire a competențelor sale.

Apărarea colectivă este rezultanta eforturilor comune ale statelor membre, dar diferențiate ca aport economic, financiar, militar, tehnologic, informațional. Statele membre ale unei alianțe politico-militare se deosebesc ca putere economică, nivel de dezvoltare, potențial militar, număr de locuitori, resurse naturale și nu numai, dar aceste diferențe nu le afectează garantarea sprijinului, la nevoie, pentru a se apăra împotriva oricărei agresiuni militare externe. În plus, participarea la efortul comun de apărare ține seama de aceste deosebiri economice, demografice, militare, tehnologice existente între statele membre.

Un alt înțeles ce se poate da *apărării colective* este următorul: *opțiunea unor state pentru a-și îmbunătăți apărarea națională și asigura securitatea internă dorită*. Statele lumii, după cum s-a menționat, sunt diferite sub multe aspecte. La fel, este și posibilitatea lor de a-și organiza o apărare națională credibilă în fața

unor actori statali și nonstatali și de a garanta cetățenilor săi securitatea pe care aceștia o așteaptă și, desigur, o merită. De aceea, ele se grupează, potrivit unor criterii și norme, și constituie organizații de tip politico-militar, care să le preia unele din competențe de apărare a teritoriului național și a asigurării securității locuitorilor lor.

Apărarea colectivă, în actualul context regional și internațional, reprezintă *premise aplicării unei strategii preventive în garantarea și asigurarea securității naționale, precum și participarea consistentă la îndeplinirea rolului de contributor de securitate regională și globală*. Datorită diferenței existente între state, sub toate aspectele enumerate mai sus, intrarea unora în rolul dorit și, de ce nu, meritat, de generator de securitate, este destul de dificilă, dacă nu imposibilă, fără a avea calitatea de membru al unei alianțe credibile atât politic, cât și militar.

Într-o anumită măsură, se poate aprecia că *apărarea colectivă constituie o consecință firească a impactului fenomenului globalizării asupra formelor de manifestare a amenințărilor la adresa securității naționale, regionale și internaționale*. Globalizarea, atât ca fenomen multidimensional, complex și atotcuprinzător, cât și ca proces dinamic, exercită o influență considerabilă asupra vulnerabilităților interne ale statelor, amplificându-le rolul de catalizator al riscurilor și amenințărilor, pe de o parte, și face ca amenințările și riscurile de securitate să fie aceleași pentru toate țările, pe de altă parte. Prin urmare, dacă amenințările sunt de natură globală, la fel trebuie să fie și răspunsurile date acestora. În acest context, o formă adecvată de răspuns o reprezintă, deci, organizarea unei apărări colective a statelor care doresc acest lucru.

Apărarea colectivă se poate interpreta și ca fiind o manieră concretă de susținere a unei dezvoltări durabile. Potrivit concepției ONU⁷, o dezvoltare durabilă a lumii, în actualul mileniu, se poate realiza prin promovarea unor valori fundamentale (libertate, egalitate, solidaritate, toleranță, respectul naturii, împărțirea responsabilităților) și atingerea unor obiective generale (pace, securitate, dezarmare,

⁷ *Declaration du Millénaire*, <http://daccess-ods.un.org/UNDOC/GEN/NOO/559/52/PDF/Noo55952.pdf?OpenElement>

dezvoltare și eliminarea sărăciei, protejarea mediului ambiant, drepturile omului, democrație și bună guvernare, protejarea grupurilor vulnerabile). Dar acestea se pot înfăptui relativ mai ușor de statele lumii dacă își unesc eforturile în cadrul unei organizații politico-militare, printre ale cărei atribuții intră și o serie dintre obiectivele și valorile fundamentale promovate de comunitatea internațională.

Într-o altă accepție, se poate spune că *apărarea colectivă este răspunsul de natură preventivă dat de statele lumii, membre ale unor organizații politico-militare și nu numai, amenințării la adresa securității umane a individului și a securității umane globale*. Astăzi, mai mult ca oricând, comunitatea internațională se implică activ în domeniul garantării și asigurării securității umane a individului și a comunităților cărora aceștia aparțin. Un răspuns pe măsură la o astfel de exigență pot să-l dea statele care și-au organizat apărarea națională prin sistemul apărării colective, instituție care se transformă din alianță clasică de apărare într-una de securitate colectivă, ce permite o garantare corespunzătoare a securității umane a individului și a comunităților cărora aceștia aparțin. *Apărarea colectivă se poate interpreta ca fiind o etapă pregătitoare pentru trecerea la apărarea comună a unor state*. În acest sens, se pot exemplifica preocupările UE de a-și înființa structuri militare adecvate scopului declarat, de apărare comună a statelor membre împotriva oricărei agresiuni militare externe și de a asigura securitatea populației lor. În fine, se poate afirma că *apărarea colectivă reprezintă soluția practică a statelor mici și mijlocii care doresc să se apere împotriva oricărei agresiuni militare externe și să-și afirme rolul de contributor de securitate în zonă, regiune și chiar în lume*. Este evident că o serie de state mici și mijlocii nu-și permit să se apere singure împotriva unei agresiuni militare din partea altui stat mai mare și mai puternic sub aspect militar, demografic și economic, iar soluția salvatoare o reprezintă accesarea într-o alianță militară credibilă și recunoscută de celelalte state. În plus, apartenența acestor țări la o alianță politico-militară le dă posibilitatea să-și exprime adecvat vocația de generator de securitate în zonă și regiune. În același timp, statutul unor state mici și mijlocii de țări membre ale unei alianțe politico-militare semnificative le asigură apărarea națională prin descurajarea oricărei agresiuni militare externe împotriva lor.

3. Raportul dintre național și colectiv în apărarea României

În construcția apărării României intervin două componente esențiale - **națională** și **colectivă** - care, de când țara noastră este membră a Alianței Nord-Atlantice, joacă un rol semnificativ atât pe plan regional, cât și global. Deși rolul celor două componente este important, totuși fiecare intervine cu putere în anumite momente ale realizării apărării naționale.

Componenta națională însumează o serie de caracteristici definitorii pentru apărarea țării. Mai întâi, aceasta este *omniprezentă* în ceea ce privește răspunsul dat oricărei agresiuni militare externe care ar aduce atingere integrității teritoriale a țării, suveranității sale, independenței politice și, desigur, securității locuitorilor săi. În al doilea rând, ea *există*, este structurată, organizată și pregătită din timp de pace să întreprindă acțiuni defensive. Elementele sale – forțe umane, mijloace de luptă, amenajări genistice etc. - sunt prezente și în măsură să intervină, la nevoie, pentru a da riposta cuvenită oricărui agresor.

Desigur, nu pentru o perioadă îndelungată de timp, dar până la momentul în care componenta colectivă a apărării devine activă să poată să facă față. În al treilea rând, componenta națională a apărării este *tridimensională*. Aceasta în sensul că ea are în structura sa: *apărarea militară* (componenta esențială a politicii noastre de apărare globală), *apărarea civilă* (garantează securitatea puterilor publice, protejează populația și asigură ordinea publică) și *apărarea economică* (vizează salvagardarea activității economice, ca și resursele necesare vieții națiunii). Acestea constituie un întreg, ale cărui componente sunt interdependente și absolut de aceeași importanță în materie de apărare.

Totodată, componenta națională are o anumită *tradiție în ceea ce privește scopul urmărit*. O întreagă istorie stă înapoia sa și de aici își extrage resursele motivaționale consistente care o vor susține în acțiunile desfășurate. În acest context, trebuie amintită posibilitatea angajării și a altor structuri militare și civile la acțiunile defensive la nivel național, precum și sprijinul populației.

În fine, se poate afirma că apărarea națională are și o *dimensiune civică* ce se întemeiază pe legea fundamentală –

Constituția României - care amintește că fiecare cetățean are datoria să-și apere țara. „Cetățenii au dreptul și obligația să apere România”⁸. Această datorie este un element esențial al garantării drepturilor omului ce contribuie la sudarea comunității naționale și la prezervarea independenței naționale, democrației și păcii. Această obligație trebuie intim legată de reflecția asupra politicii actuale de apărare, mai ales a mijloacelor de asigurare a securității față de noile riscuri și amenințări. Materializarea acestei cerințe face să apară o convergență a angajamentului intelectual și moral din partea a trei poli ai comunității naționale: cetățeanul obișnuit, militarul și politicul. Această convergență fondează spiritul de apărare care, împărtășit de întreaga națiune, dă eficacitate apărării naționale și aduce dovada că apărarea este o caracteristică a cetățeanului.

Apărarea națională este un concept complex, dinamic și multidimensional. Ea se înscrie într-un concept global de securitate și apărare. Obiectivele sale sunt: garantarea integrității teritoriului național; protejarea populației; vegherea la libera exercitare a suveranității naționale; apărarea valorilor pe care se fondează statul; prezervarea intereselor strategice ale României; reducerea vulnerabilității economice a țării în materie de acces la resurse și la transferurile de tehnologii.

Astfel, apărarea nu se reduce numai la protejarea unui spațiu delimitat prin frontiere în care se exercită suveranitatea statului. Noțiunea de teritoriu se înțelege astăzi în sensul spațiului global de securitate în care operează o apărare simultan militară, civilă, economică, culturală. Această apărare este în serviciul statului în care ea pune în operă politica și își protejează interesele vitale și strategice.

Prin urmare, apărarea României este, deci, sarcina statului. Acesta își exercită suveranitatea, în conformitate cu dreptul pe care i-l dă puterea exclusivă de a-și asuma apărarea populației și de a folosi forța în acest scop, la nevoie. Câmpul său de acțiune se întinde pe un spațiu în care el este suveran și recunoscut, ca atare, de comunitatea internațională. Această suveranitate se exercită prin intermediul reprezentanților aleși ai națiunii, în conformitate cu

⁸ **Constituția României**, Monitorul Oficial, București, 2003, p. 32.

Constituția țării, și se sprijină pe un instrument adecvat, care este armata națională.

Astăzi, mizele mondiale sunt în așa fel încât România, ca de altfel toate statele lumii, trebuie să țină seama de contextul internațional actual atunci când își promovează și apără interesele sale strategice. Altfel spus, acțiunile internaționale ale țării noastre se derulează într-o rețea de interdependențe, ce reunește state suverane ale căror decizii sunt expresia consensului. În acest sens, alegerile pe care România le face sunt conforme cu maniera în care acționează pe plan mondial toate statele lumii. Uneori, aceste alegeri impun efectuarea unor transferuri de suveranitate către instanțe superioare internaționale, transferuri ratificate prin decizii ale instanțelor sale naționale. Două exemple ilustrează această evoluție: pe de o parte, integrarea României în Alianța Nord-Atlantică, și, pe de altă parte, în cadrul Uniunii Europene, participarea țării noastre la construcția Europei unite în apărare, cu punerea în comun a suveranității statelor membre și acțiuni colective. Integrarea într-o apărare europeană merită atenție. Până nu demult, într-adevăr, NATO apărea ca singura organizație capabilă să garanteze securitatea europeană. În prezent, UE și-a creat instituțiile necesare să promoveze o politică europeană de securitate comună (PESC), în cadrul căreia există și o componentă destinată apărării (PESA, adică politica europeană de securitate și apărare)⁹. Desigur, instituțiile aparținând PESC nu elimină rolul important al Alianței Nord-Atlantice în apărarea colectivă a UE.

Din ianuarie 2006, România a renunțat, pe timp de pace, la serviciul militar obligatoriu, trecând la voluntariat. Practic, ea dispune, acum, de o armată formată din profesioniști, adică *militari de carieră* - ofițeri, maiștri militari și subofițeri - și *militari voluntari*, angajați pe bază de contract. Această trecere de la armata mixtă la armata de profesioniști s-a făcut în contextul integrării țării noastre atât în Alianța Nord-Atlantică, cât și în Uniunea Europeană.

Componenta colectivă este un element semnificativ și deosebit de important în arhitectura apărării naționale a unui stat

⁹ Vezi detalii în dr. Petre DUȚU, Mihai Ștefan DINU, **Politica Europeană de Securitate și Apărare – cadrul de manifestare și dezvoltare a intereselor de securitate națională**, București, Editura UNAp „Carol I”, 2007.

membru al unei alianțe politico-militare redutabile. Alegerea variantei apărării colective de o țară sau alta pornește de la „avantajele” pe care le aduce această componentă.

Printre elementele definitorii ale componentei colective a apărării naționale se numără: *descurajarea* pe care o generează acest tip de componentă a apărării. Statutul de membru al unei alianțe politico-militare al unui stat acționează ca o frână în calea agresiunii sale de un alt stat. Teama de consecințele posibile ce vor veni, în mod cert, din partea alianței respective face ca atacarea unui astfel de stat de către alt stat să se facă cu mult discernământ și grijă deosebită; *garanția ripostei adecvate* este o altă trăsătură definitorie a componentei colective a apărării naționale. Agresarea unui stat membru al alianței politico-militare, se știe, nu rămâne fără răspunsul adecvat; *certitudinea sprijinului* dat de alianță oricărui stat membru agresat.

Calitatea de membru al alianței politico-militare conferă garanția că, la nevoie, țara respectivă va primi îndeosebi ajutorul militar necesar ripostei hotărâte împotriva agresorului, fie că acesta este un actor statal sau nonstatal; *caracterul necondiționat* al dezvoltării acestei componente a apărării naționale. Integrarea unui stat într-o alianță militară face ca apărarea sa să dobândească dimensiunea colectivă, atât de necesară în condițiile actuale, de intensificare a riscurilor și amenințărilor în materie de apărare și securitate.

Analiza acestor caracteristici poate conduce la descrierea raportului dintre componenta națională și componenta colectivă a apărării naționale. Pentru țara noastră, analiza conduce la următoarele concluzii:

- raportul dintre cele două componente este unul puternic, semnificativ și variabil ca importanță într-un moment sau altul al apărării naționale. Astfel, în cazul unei agresiuni armate asupra sa, din partea altui stat sau grup de state, România va putea conta în primele zile pe forțele proprii. Aceasta pentru că modul în care își „intră” în rol componenta colectivă a apărării necesită un timp. Funcționarea apărării colective în cadrul Alianței Nord-Atlantice se întemeiază pe prevederile Tratatului de la Washington. Articolele 3, 4 și 5 ale tratatului menționat redau esența acestei activități. În acest sens, articolul 3 stipulează metodele de lucru ale părților implicate și

căile de transpunere a lor în practică. Astfel, statele, mai întâi, *acționează separat sau în comun, eficient și continuu*, prin dezvoltarea propriilor mijloace și oferindu-și asistența mutuală și, apoi, *își vor menține și își crește capacitatea individuală și colectivă de rezistență împotriva unui atac armat*. De aici, poate rezulta că:

- *nu se prevede în mod expres că acțiunea va fi obligatoriu comună în cazul unui atac armat*, ci opțională, adică poate fi individuală sau colectivă. Prin urmare, reiese că se face apel la acțiunea comună în două cazuri: atunci când forțele armate ale statului atacat nu fac față singure agresiunii armate a altui stat sau când se solicită de către statul agresat ajutorul celorlalte state din Alianță;

- se impune *condiția de a acționa eficient și continuu*, mai întâi, prin forțe proprii și apoi, în comun;

- *obligația tuturor statelor de a-și dezvolta propriile mijloace* atât pentru apărarea proprie, cât și pentru apărarea colectivă. Cu alte cuvinte, apartenența la NATO nu absolvă niciun stat membru de eforturi susținute pentru apărarea sa și a aliaților săi. Deci, eforturile de constituire a unui sistem național de apărare și securitate apar ca o necesitate impusă atât de nevoile proprii de apărare, cât și de contribuția la efortul colectiv de apărare. De regulă, fiecare stat își stabilește, în funcție de o serie de criterii, în ce va consta contribuția sa la apărarea și securitatea colectivă. Dar, odată făcută publică opțiunea sa, statul respectiv trebuie să asigure atât forța umană, cât și resursele materiale și financiare cu care s-a angajat la proiectul comun de apărare și securitate al alianței politico-militare.

- *se oferă asistența*, ceea ce înseamnă că, mai întâi, ea trebuie solicitată de statul agresat militar și apoi, se oferă reciproc, adică fiecare stat din Alianță știe că trebuie să vină în sprijinul celorlalte state dacă vrea ca, la rândul său, la nevoie, să primească un sprijin corespunzător eforturilor de apărare de la ceilalți;

- *responsabilitatea fiecărui stat de a-și crește capacitatea individuală și colectivă de rezistență împotriva unui atac armat*. Aceasta poate însemna două lucruri: fiecare stat din Alianță trebuie să-și sporească capacitatea individuală de a rezista unui atac armat, cel puțin pe perioada până când se adoptă de organizație decizia de sprijin colectiv al țării atacate; capacitatea de rezistență colectivă la un atac armat conduce la *ideea constituirii unor forțe militare*, rod al

participării tuturor statelor, la nivel de Alianță, care să fie în măsură să prevină, să respingă și să reziste unui atac armat asupra oricărui stat membru.

Articolul 4 al Tratatului de la Washington stipulează:

- **obligativitatea consultării părților**, de fiecare dată când, după opinia uneia dintre ele, îi va fi amenințată integritatea teritorială, independența politică sau suveranitatea. Prin urmare, dacă este *obligatorie consultarea părților* înainte de a se lua vreo măsură concretă, practică, atunci înseamnă că *fiecare stat din Alianță trebuie să aibă capacitatea de a răspunde prompt și decisiv oricărui atac armat asupra sa*, cel puțin până se adoptă o hotărâre în acest sens de către Alianță, în cadrul organismelor sale de decizie și în conformitate cu normele și procedurile unanim acceptate;

- **consultarea** are loc atunci când, după *părerea* uneia dintre părți, îi va fi amenințată integritatea teritorială, independența politică și suveranitatea. De regulă, termenul *părere* este un sinonim pentru cuvântul *opinie*, ca atare, statul din Alianță care solicită consultarea nu trebuie să dispună de probe absolut de nezdruccinat în favoarea cererii sale.

Articolul 5, cel mai frecvent menționat când se vorbește de apărarea colectivă în cadrul Alianței Nord-Atlantice, stipulează modalitatea în care se realizează această formă de apărare. *Prevederea potrivit căreia „părțile convin asupra faptului că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele ... va fi considerat drept un atac împotriva tuturor părților semnatare” dezvăluie modalitatea folosită pentru a-și acorda sprijin la nevoie.* În acest sens, de la început se pleacă de la premisa că orice atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre părți este o agresiune la adresa tuturor statelor din Alianță.

De acest tratament beneficiază toate statele aliate, indiferent de situația și contribuția lor la eforturile Alianței. Prin urmare, dacă agresiunea este percepută ca fiind colectivă, comună, atunci răspunsul dat ar trebui să fie similar. De asemenea, **acest articol subliniază legitimitatea acțiunii comune, pe temeiul prevederilor Cartei ONU (art.51).**

În consecință, apărarea individuală sau colectivă împotriva unei agresiuni armate a unui stat asupra teritoriului etc. uneia din părți este justă din perspectiva dreptului internațional. Totodată, **orice**

stat membru al Alianței poate întreprinde acțiuni diverse, mergând până la folosirea forței armate, **individual sau în acord cu celelalte părți, împotriva statului agresor.** Această prevedere dă libertate de mișcare fiecărui stat membru al Alianței în a hotărî cum să acționeze într-o situație sau alta. **Scopul acțiunii individuale sau în comun** a părților este de a restabili și asigura securitatea în regiunea Alianței. Acum, după lărgirea și declanșarea procesului de transformare a NATO, această organizație și-a sporit gama competențelor și aria geografică de manifestare în materie de securitate și apărare colectivă.

Capitolul II. Apărarea colectivă - caracteristică definitorie a Alianței Nord-Atlantice

1. Necesitatea apărării colective în actualul context geopolitic

În actualul context geopolitic, apărarea colectivă se impune, cu necesitate, ca o formă de organizare a prezervării caracteristicilor definitorii ale statului - suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială. Rolul apărării colective este de a asigura statul, care face apel la o asemenea modalitate, că va putea să răspundă oportun și optim tuturor provocărilor din mediul de securitate zonal, regional și mondial. După cum este cunoscut, securitatea statelor, atât pe dimensiunile ei economică, politică, culturală, militară, socială, ecologică, cât și pe cea umană a individului și a populației, este supusă unei palete largi de amenințări. În cadrul acestora se includ: amenințările de natură nonmilitară, terorismul, criminalitatea transfrontalieră, traficul de ființe umane, de droguri și de armament, proliferarea armelor de distrugere în masă, amenințarea demografică (creșterea populației în statele în dezvoltare, migrația ilegală, îmbătrânirea populației în statele dezvoltate), conflictele regionale.

Totodată, apărarea colectivă este necesară pentru a „compensa” vulnerabilitățile interne pe care orice stat le are, le cunoaște și vrea să le diminueze impactul asupra securității sale. Practic, vulnerabilitățile există și se manifestă ca: *stări de lucruri; fenomene și procese din viața internă a fiecărui stat, zone sau regiuni*. Prin urmare, ele sunt specifice fiecărei țări, regiuni și zone geografice. Ele joacă un dublu rol. Mai întâi, *diminuează capacitatea de reacție* a țării la riscurile existente sau potențiale. Apoi, ele se comportă ca și cum ar fi *un catalizator al manifestării active* a unor riscuri. Vulnerabilitatea reprezintă și posibilitatea cuiva de a fi atacat sau să i se cauzeze ceva dăunător, fie fizic, fie emoțional.¹⁰ Prin urmare, aceasta constituie ceva (fapt, eveniment, stare) capabil să genereze disconfort pentru cineva (persoană, grup uman, comunitate,

¹⁰ Oxford student's Dictionary of current English, London, Oxford University Press, 1988, p.700.

stat), dar acțiunea sa este caracterizată printr-un grad, mai mare sau mai mic, de incertitudine.

Pentru țara noastră mai importante sunt vulnerabilitățile din situația internă, deoarece perpetuarea și conjugarea lor pot afecta apărarea și securitatea țării, prin generarea de efecte interdependente, difuze și multidireționale. Printre vulnerabilitățile interne ce se impun a fi în atenția celor cu responsabilități în domeniile elaborării și implementării modalităților de prevenire a acestora se află următoarele fenomene: dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile; tendințele negative persistente în plan demografic și migrația masivă; nivelul relativ ridicat al stării de insecuritate socială, persistența stării de sărăcie cronică și accentuarea diferențelor sociale; proporția redusă, fragmentarea și rolul încă insuficient al clasei de mijloc în organizarea vieții economico-sociale; fragilitatea spiritului civic și a solidarității civice; infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată; starea precară și eficiența redusă a sistemului de asigurare a sănătății populației; carențele organizatorice, insuficiența resurselor și dificultățile de adaptare a sistemului de învățământ la cerințele societății; organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză; angajarea insuficientă a societății civile în dezbaterea și soluționarea problemelor de securitate¹¹.

Apărarea colectivă este un drept al statelor, stipulat în Carta ONU, care menționează că statele membre au obligația de a respecta și proteja integritatea teritorială și independența politică împotriva oricărei agresiuni externe. În acest sens, articolul 51 al Cartei ONU stabilește dreptul natural și legitim al apărării, individuale și colective, a tuturor țărilor membre. El autorizează măsurile pe care acestea le-ar putea lua în exercitarea acestui drept până când Consiliul de Securitate al ONU adoptă rezoluțiile necesare menținerii păcii și securității internaționale. În plus, el stipulează că măsurile luate de țările membre în virtutea acestui articol trebuie imediat aduse la cunoștința Consiliului de Securitate și că ele nu afectează cu nimic puterea și datoria pe care Consiliul le are, de a decide tot ceea ce consideră necesar a fi întreprins în vederea menținerii sau restabilirii

¹¹ Strategia de securitate națională a României, București, 2006, pp. 11-12.

păcii și securității internaționale. Aceasta în condițiile în care afectarea, în vreun fel sau altul, a integrității teritoriale a unui stat înseamnă, de fapt, o agresiune armată externă venită din partea fie a unui stat, fie a mai multor state sau a unei alianțe militare.

În același timp, ONU are instrumentele necesare de a sancționa orice stat care atentează la integritatea teritorială a altui stat, potrivit articolului 7 din Carta sa. Pe această cale se asigură pacea și securitatea în lume. Prin urmare, apărarea colectivă constituie o condiție necesară garantării păcii și securității în lume, dar și un drept inalienabil al fiecărui stat.

2. Impactul apărării colective asupra apărării naționale

Țările membre ale Alianței Nord-Atlantice sunt state independente și suverane. Prin integrarea în structurile euro-atlantice ele nu-și pierd atributele specifice și nici competențele în ceea ce privește apărarea și securitatea națională. De aceea, atributul prezervării independenței, suveranității, unității naționale și integrității teritoriale rămâne de actualitate. În acest context, intervin opțiunile statului respectiv pentru o modalitate sau alta de apărare a sa, de fapt, a securității cetățenilor săi. România a optat pentru apărarea colectivă, care, în actualele condiții, pare a fi cea mai eficace formă organizațională și militară de răspuns eficace la actualele riscuri și amenințări în materie de securitate și apărare.

Apărarea colectivă are un *impact semnificativ asupra asigurării independenței, suveranității, unității și integrității teritoriale naționale*. Acesta se reflectă, înainte de toate, în modul de organizare și dotare cu mijloace de luptă a marilor unități și a unităților militare, în activitatea de recrutare, selecție, formare și dezvoltare profesională a personalului militar și civil. Astfel, începând cu anul 2007, România a trecut la armata de profesioniști, bazată pe voluntariat, renunțând, astfel, la conscripție. În selecția, formarea și dezvoltarea profesională a personalului militar și civil se practică metode și procedee verificate și, desigur, validate, în armatele altor state membre NATO. Apoi, Armata României participă tot mai activ și mai consistent la executarea de misiuni în afara statului național, atât sub egida NATO, cât și a ONU sau

OSCE, pentru soluționarea unor conflicte și crize, în diferite zone ale lumii și la lupta împotriva terorismului internațional. Această atitudine și conduită a țării noastre este legitimă, ea desfășurându-se în strictă conformitate cu prevederile Constituției, care afirmă că „În condițiile legii și ale tratatelor internaționale la care România este parte, armata contribuie la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară și participă la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii”¹². În fine, România își îndeplinește toate obligațiile militare asumate la intrarea în Alianța Nord-Atlantice și UE în ceea ce privește forțele cu care participă la structurile de securitate și apărare ale celor două organizații. Potrivit principiilor fundamentale pe care se întemeiază relațiile între instituțiile politice și militare în statele democratice, structura militară integrată rămâne în orice moment sub controlul responsabililor politici la nivelul cel mai înalt, care fixează orientările de urmat. Structura militară integrată a NATO, de exemplu, asigură cadrul organizațional pentru apărarea teritoriului țărilor membre împotriva amenințărilor ce vizează securitatea și stabilitatea lor.

În plus, principiul efortului colectiv pentru apărare al Alianței Nord-Atlantice este materializat prin dispozițiile practice care aduc aliaților avantajele de primă importanță ce decurg, pe plan politic și militar, ca cel al resurselor, al unei apărări colective și care împiedică întoarcerea la politici de apărare pur naționale, fără a priva țările membre de suveranitate. Aceste dispoziții permit deopotrivă forțelor NATO de a duce operații de răspuns la crize în afara articolului 5 și constituie o condiție prealabilă a unui răspuns coerent al Alianței Nord-Atlantice la toate situațiile posibile. În același timp, modalitatea de lucru în cadrul NATO este fondată pe proceduri de consultare, o structură militară integrată și acorduri de cooperare. Această manieră de lucru a avut impact și asupra vieții și activității Armatei României, care a adoptat aceste procedee și standarde. Pe de altă parte, organizarea și derularea activității specifice din instituția militară a trebuit să țină seama și de celelalte aspecte fundamentale ale Alianței Nord-Atlantice și de aderarea țării la UE. În acest sens, printre elementele-cheie figurează planuri de forțe colective, o finanțare comună, planuri operaționale comune, aranjamente relative la

¹² **Constituția României**, București, Editura Monitorul Oficial, 2003, p.66.

formațiuni, la cartiere generale și la comandamente multinaționale, un sistem de apărare antiaeriană integrată, un echilibru al rolurilor și responsabilităților între aliați, staționarea și desfășurarea de forțe în afara teritoriului național în caz de nevoie, dispoziții, inclusiv în materie de planificare, pentru gestionarea crizelor și întărire, norme și proceduri comune pentru echipament, formare și logistică, doctrine și exerciții interarme și multinaționale, conform nevoilor și o cooperare în materie de infrastructură, de armamente și de logistică.

Un rol important, în impactul apărării colective asupra apărării naționale a avut și continuă să aibă dezvoltarea „*multinaționalității*”, ca factor important în elaborarea unui nou dispozitiv de apărare. Acesta a oferit posibilitatea împărțirii sarcinilor între aliați, ceea ce a permis conservarea sau întărirea capacităților militare ale NATO și de a veghea ca resursele alocate apărării să fie utilizate în cea mai eficientă manieră posibilă. De fapt, aplicarea acestui principiu al multinaționalității în cadrul Alianței Nord-Atlantice a permis acesteia să-și întărească solidaritatea și coeziunea, și să-și exercite deplin și tot timpul rolul de apărătoare a integrității teritoriale a membrilor săi.

Impactul apărării colective asupra asigurării independenței, suveranității, unității și integrității teritoriale naționale este evidențiat și de *strategia de securitate națională a țării noastre, de politica de apărare și securitate* adoptate de către cei aflați la conducerea statului român. Atât strategia de securitate națională, cât și politica de apărare și securitate a țării au în vedere apartenența României la NATO și UE. În acest sens, este evidentă atitudinea statului român față de implicarea sa activă în soluționarea crizelor, în asigurarea și garantarea atributelor sale definitorii, în asumarea de către țara noastră a rolului de contributor de securitate în regiune și în lume.

Apărarea colectivă, ca modalitate de garantare a independenței, suveranității și integrității teritoriale naționale, are un impact și în *domeniul adoptării deciziei punerii în practică a acestui principiu*. În conformitate cu reglementările internaționale, apărarea colectivă legitimă se referă, în principal, la conflictele interstatuale. De aceea, apărarea colectivă este dificil de pus în practică când este vorba de conflicte intrastatale. Exemplul Kosovo este relevant. S-a putut interveni numai după ce Consiliul de Securitate al ONU a decis acest lucru. Indirect este vorba de apărare colectivă, în sensul că

intervenția în Kosovo a dorit să oprească extinderea conflictului intrastatal, prin implicarea statelor vecine în conflict.

Impactul apărării colective asupra apărării naționale este pus în evidență și în *plan psihosocial*. Este vorba de faptul că trecerea unor elemente intrinseci sarcinii de asigurare și garantare a independenței, suveranității, unității și integrității teritoriale naționale de la statul național la organizația politico-militară multinațională are implicații asupra solidarității, coeziunii și consensului național. Dacă nu imediat, în timp, percepția obligației cetățenilor de a-și apăra țara se diminuează din ce în ce mai mult. Sentimentul lor de apărare a țării poate scădea treptat. Aceasta pentru că atât legătura cetățenilor cu instituția militară, care are menirea să îndeplinească o asemenea sarcină, se reduce simțitor, cât și datorită conștientizării faptului că există un sistem optim capabil să se achite eficient de o astfel de misiune. În acest context, percepția responsabilității cetățenilor față de garantarea independenței, suveranității și integrității teritoriale se transformă, majoritatea considerând-o ca o atribuție exclusivă a armatei, la rândul său văzută ca o instituție specializată în executarea acestui tip de activități și nu ca o parte componentă a națiunii. La rândul lor, consensul național și coeziunea socială, influențate semnificativ și de executarea serviciului militar de către toți cetățenii apti, acționau potențând sentimentul acestora de dragoste de țară, de conștientizare a datoriei de a apăra, a modului lor de viață, a tradițiilor, a valorilor lor. Trecerea de la serviciul militar bazat pe conscripție la serviciul militar fondat pe voluntariat și integrarea României în NATO au avut drept urmare firească o continuă diminuare a coeziunii sociale și consensului național în ceea ce privește responsabilitatea fiecărui cetățean privind apărarea țării.

Tot în plan psihosocial, este de așteptat și o transformare, desigur în timp, a tradițiilor și mentalităților legate de serviciul militar, de obligația apărării țării. Apărarea colectivă a statului român va determina cetățenii să considere această sarcină ca fiind exclusiv a armatei și nu a lor. De aceea, o serie de mentalități legate de rolul armatei în maturizarea socială a tinerilor, în educarea lor civică și în formarea, dar mai ales dezvoltarea sentimentului de dragoste de țară se vor schimba, fiind înlocuite cu altele impuse de realitățile pe care cetățenii le trăiesc și le vor trăi tot mai intens în anii ce vin.

3. Corelația democrație - apărare colectivă - apărare națională

Democrația reprezintă o modalitate de conducere a unui sistem social caracterizată prin participarea, în diferite forme, a membrilor respectivului sistem la procesul de conducere¹³. Ea este întâlnită în toate statele membre ale Alianței Nord-Atlantice și ale Uniunii Europene, organizații din care România face parte.

Democrația, ca formă de exercitare a puterii politice în stat, corelează cu apărarea colectivă și apărarea națională. Corelația democrație - apărare colectivă este una directă, în sensul că prima creează cadrul legal și optim de realizare și manifestare a celei de a doua componente a raportului analizat. De asemenea, democrația corelează nemijlocit cu apărarea națională, întrucât ea oferă cadrul organizațional de constituire a acesteia și de participare a cetățenilor la realizarea sa în practică.

Această corelație este evidențiată printr-o serie de aspecte definitorii ale democrației ca formă de conducere a societății.

În primul rând, **governarea democratică invită la loialitate pe toți cetățenii statului**, atât față de acesta din urmă, cât și unii față de alții, fără deosebire de rasă, religie sau limbă. Această atitudine presupune respect față de tot ceea ce definește statul național - de la independență la garantarea drepturilor tuturor cetățenilor săi. De aceea, orice dorință de secesiune a unui grup uman, mai mult sau mai puțin numeros din cadrul populației statului, pe motiv de limbă, etnie, religie sau rasă, urmată de acțiuni concrete în acest sens, neagă sentimentul de loialitate datorat de fiecare cetățean țării sale.

Un al doilea aspect semnificativ al corelației democrație - apărare națională este reprezentat de **atitudinea nefavorabilă a comunității internaționale față de tendințele secesioniste**. Practic, statele lumii și comunitatea internațională manifestă o puternică aversiune față de secesiuni, care se manifestă la trei niveluri: *în dreptul intern al statelor; în dreptul internațional și potrivit practicii statelor pe arena internațională*¹⁴. Printre statele cele mai

¹³ Cătălin, ZAMFIR, Lazăr, VLASCEANU, **Dicționar de sociologie**, București, Editura Babel, 1998, pp.157-158.

¹⁴ Vezi Stephan DION, *La gouvernance démocratique et le principe d'intégrité territoriale*, <http://pco-bcp.gc.ca/aia/default.asp?Language=F>

democratice, se află multe care afirmă indivizibilitatea lor în Constituție, explicit sau implicit. De exemplu, Franța, SUA, Spania, Italia, Australia afirmă că formează entități statale indivizibile. De altfel, în Spania există organizația bască ETA care, printre obiectivele sale le numără și pe cele de constituire a unui stat independent. Cu alte cuvinte, această organizație dorește secesiunea, cu care Spania, ca stat, nu este de acord.

În Constituția țării noastre se afirmă că „România este stat național, suveran și independent, *unitar și indivizibil*”¹⁵. Prin urmare, orice acțiune întreprinsă de cineva, persoană sau grup de persoane, având calitatea de cetățeni ai României, care ar avea ca efect afectarea integrității teritoriale a țării este un act neconstituțional. În alți termeni, este o acțiune ilegală și care probează lipsa de loialitate a respectivilor cetățeni față de statul român. În plus, o astfel de atitudine a unor asemenea cetățeni aduce atingere apărării și securității naționale, care este și va fi o entitate indivizibilă.

Totodată, în dreptul internațional, dreptul la autodeterminare a popoarelor nu poate să constituie fundamentul unui drept la autodeterminare externă, adică al unui drept de a face secesiune în mod unilateral, cu excepția situațiilor coloniale, de ocupație militară sau de violare gravă a drepturilor omului. În plus, la aceste cazuri extreme, dreptul la autodeterminare se aplică în limitele acordate integrității teritoriale a statelor.

În ceea ce privește practica internațională a statelor, ea dovedește aceeași reticență în a recunoaște secesiunile unilaterale în afara contextului colonial. De altfel, niciun stat creat prin secesiune nu a fost admis ca membru al ONU dacă statul din care s-a desprins s-a opus¹⁶. În plus, nici comunitatea internațională nu a manifestat dorința de a recunoaște un stat creat prin secesiune. Un exemplu de acest fel îl poate constitui Transnistria, teritoriu desprins din Republica Moldova, care se comportă ca un stat autonom, independent și suveran, dar nerecunoscut de comunitatea internațională ca atare. De altfel, unele planuri de reglementare a conflictului menționat urmăresc tocmai transformarea acestui stat autoproclamat în subiect de drept internațional.

¹⁵ **Constituția României**, București, Monitorul Oficial, 2003, art.1.

¹⁶ Stephan, DION, *op.cit.*, p.2.

Desigur, statele lumii, cel puțin cele democratice, resping represiunea violentă a populațiilor, dar, în același timp, ele ezită să adopte o soluție de sprijin a unei conduceri secesioniste. Astfel, intervenția internațională în Kosovo s-a făcut din considerente umanitare și nu pentru a face ca o populație, care, totuși, dorea foarte mult acest lucru, să acceadă la formarea unui stat independent, prin separarea de Serbia. De altfel, soluția de rezolvare a conflictului din Kosovo propusă, în martie 2007, de reprezentatul ONU, a nemulțumit atât Serbia, cât și alte state ale lumii.

În acest context, prudența statelor lumii este pe măsura gravității mizelor aflate în joc. După Războiul Rece, numărul de conflicte în interiorul statelor l-a depășit pe cel între state. Se estimează că mai mult de 200 de minorități etnice sau religioase au reclamat, după finele Războiului Rece, o ameliorare a drepturilor lor legale sau politice.¹⁷

Practic, statele lumii manifestă o atitudine puternic negativă față de secesiune. Motivele acestei atitudini sunt: **1)** grija statelor că o atitudine favorabilă ar conduce, în timp, la punerea în discuție chiar a integrității lor teritoriale. Proverbul „*Ce ție nu-ți place, altuia nu face*” funcționează foarte bine în acest domeniu având un puternic efect descurajator. De fapt, este neplăcut și dificil să se susțină secesiunea altora, în condițiile în care se dorește respectarea propriei integrități teritoriale de către ceilalți membri ai comunității internaționale; **2)** asigurarea stabilității internaționale. Tendințele separatiste sunt factori potențiali de dezordine, de creare a unor stări tensionale și conflictuale atât în interiorul unor state, cât și între state. Comunitatea internațională se opune puternic secesiunii unilaterale, în afara contextului colonial, deoarece acceptarea unor asemenea tendințe ar crea haos, dezordine și continue frământări în interiorul statelor și chiar între state. Practic, recunoașterea de către comunitatea internațională a dreptului la secesiune pe criterii etnice, de limbă sau religioase ar declanșa o mulțime de astfel de revendicări. După ce s-ar accepta într-un caz secesiunea ar urma o alta, și așa la infinit, întrucât s-ar găsi tot timpul o minoritate care să-și revendice identitatea etnică, de limbă sau religioasă, demers urmat de cererea de independență politică și teritoriu propriu. Așa

¹⁷ Stephan DION, *op.cit.*, p.3.

cum declara fostul secretar general al ONU Boutros Boutros-Ghali, „Rămâne ca, dacă fiecare din grupurile etnice, religioase sau lingvistice primește statutul de stat, fragmentarea nu va mai cunoaște limite, iar pacea, securitatea și progresul economic pentru toți vor deveni tot mai dificil de asigurat”¹⁸; 3) secesiunea aduce o gravă atingere democrației. De fapt, există o antinomie puternică între secesiune și democrație. Secesiunea ar profita de avantajele oferite de democrație „atacând-o”, prin încălcarea normei de loialitate a cetățenilor față de statul de care aparțin.

În al treilea rând, ***prezervarea atributelor definitorii ale statelor - independență, suveranitate, unitate și integritate teritorială evidențiază o altă caracteristică a corelației democrație - apărare națională.*** Propriu oricărei democrații este votul. Cetățenii statului își exercită suveranitatea fie alegându-și reprezentanții, fie direct prin referendum, potrivit unui vot al majorității. De exemplu, dacă un referendum privind secesiunea ar fi organizat, ar apărea câteva întrebări referitoare la votul exprimat de cetățeni. Mai întâi: „*Care ar fi majoritatea pertinentă în acest caz?*” Practic, acceptarea secesiunii i-ar afecta pe toți cetățenii statului, prin urmare, majoritatea ar trebui să fie a tuturor celor cu drept de vot. A doua întrebare este: „*Cum ar trebui procedat în cazul în care majoritatea celor cu drept de vot, la nivelul țării, să fie împotriva separării de statul național, iar într-o regiune, cea de unde a pornit acțiunea de separare, votul este în favoarea secesiunii?*” A treia întrebare se poate formula astfel: „*Ce ar trebui făcut în cazul în care un segment important al populației din regiunea separatistă este împotriva respectivei acțiuni?*” A patra întrebare ar fi: „*Cum ar trebui procedat când majoritatea țării se pronunță pentru secesiune, iar populația vizată de aceasta o respinge?*” Și o ultimă întrebare: „*În această situație, ar trebuie aplicată democrația, adică pus în practică rezultatul votului și să se realizeze separarea împotriva voinței celor care nu sunt de acord cu acțiunea respectivă?*”

Situația se complică dacă, la cele afirmate mai sus, referitor la procedura de vot, intervine și luarea în calcul a valorilor specifice democrației - *libertatea, egalitatea, solidaritatea sau loialitatea cetățenilor.* Într-o democrație, cetățenii își datorează unii altora

¹⁸ Apud Stephan, DION, *op. cit.*, p.3.

loialitate reciprocă. Toți trebuie să-și acorde asistență fără deosebire de rasă, religie sau apartenență regională. Aceasta întrucât toți sunt proprietarii țării, cu bogățiile solului și subsolului, cu tot ceea ce au realizat generațiile anterioare, cu tradițiile și obiceiurile sale, cu așteptările și aspirațiile lor. În acest context, niciun grup etnic, religios sau constituit pe alte criterii nu are dreptul de a monopoliza cetățenia pe o porțiune a teritoriului național, nici să încalce dreptul celorlalți locuitori ai statului de fi cetățeni ai întregului spațiu național, împotriva voinței lor. De fapt, cetățenii transmit nealterat copiilor lor acest drept de apartenență la stat. În mod ideal, un asemenea drept nu ar trebui niciodată să fie pus în discuție într-o democrație. Practic, cei care sunt adepții secesiunii pornesc de la faptul că în democrație există, în mod real, dreptul fiecăruia la opinie, la cuvânt. Prin urmare, ei afirmă că este dreptul lor să aibă o altă opinie și să și-o exprime liber. Dar, democrația este o realitate legitimă și indivizibilă. Ea are valoare dacă și numai dacă se respectă integral și de către toți cetățenii valorile sale și nu doar ceea ce convine unora sau altora, la un moment dat.

Totodată, principiul loialității reciproce între cetățeni este valabil întotdeauna. El îi reunește pe cetățenii țării cu toate diferențele lor etnice, de limbă sau religioase într-un ansamblu specific, care are impact puternic asupra caracteristicilor naționale definitorii. De aceea, niciun grup etnic, religios sau constituit pe criterii de limbă nu poate cere secesiunea, separarea unei porțiuni din teritoriul statului pentru a constitui un nou stat, independent și autonom.

În dreptul internațional și în practica statelor democratice, așa cum s-a mai menționat anterior, nu se recunoaște dreptul la secesiune decât în cazul coloniilor sau al încălcării grave a drepturilor omului. În acest din urmă caz, tot comunitatea internațională, prin instituțiile sale abilitate, apreciază dacă se acordă dreptul de secesiune sau nu. Prin urmare, nu un grup uman, constituit pe diverse criterii – etnice, religioase sau lingvistice - decide separarea de statul de care aparține sau nu. Acceptarea acestei practici ar deschide calea unor frământări inutile și periculoase pentru pacea, securitatea și dezvoltarea statelor lumii.

Prin urmare, fundamentul normativ al indivizibilității statelor în democrație este loialitatea cetățenilor, principiul ce garantează

fiecăruia deplina apartenență la țara sa. În acest context, se cuvin amintite următoarele caracteristici ale teritoriului național: *simbol al identității naționale; sursă a sentimentelor de dragoste de țară; bază a motivației de a apăra țara la nevoie, mergând până la sacrificiul suprem; sursă a elementelor necesare existenței individului și comunităților umane; spațiul în care se manifestă activ obiceiurile, tradițiile, mentalitățile, sentimentele și valorile naționale; sistem de referință pentru istoria neamului, spațiul unde trăiesc generațiile actuale și vor trăi cele viitoare; dimensiunea fizică a unui stat; subiect al dreptului internațional; obiect fundamental al apărării naționale și colective.*

Pe lângă aspectul pur teoretic, principiul loialității are și o semnificativă latură practică. O filosofie a democrației bazată pe logica secesiunii nu ar putea funcționa. Ea ar incita grupurile umane să se separe mai degrabă decât să caute să se apropie și să se înțeleagă. Secesiunea automată ar împiedica democrația să absoarbă tensiunile inerente diferențelor existente între diversele grupuri umane ce alcătuiesc o națiune. În plus, recunoașterea dreptului la secesiune ar invita la ruptură, la separare, la primele dificultăți care ar apărea în sânul unei națiuni.

De asemenea, unele grupuri și-ar putea face din aceasta o adevărată strategie de acțiune în cadrul statului respectiv. Astfel, ele ar amenința cu secesiunea dacă nu li se aprobă cererile, mai mult sau mai puțin îndreptățite. Acest șantaj cu secesiunea, ca instrument de negociere, constă în a amenința cu plecarea, cu separarea pe care le face un grup etnic sau religios dacă nu i se îndeplinesc solicitările. Cedarea unor asemenea amenințări nu este benefică pentru statul respectiv. Ea ar da și altora „dreptul” de a apela la șantajul acesta pentru a-și atinge obiectivele de grup. Pe de altă parte, o astfel de cedare în fața presiunilor unor grupuri ar afecta serios democrația. Teama de șantajul cu separarea ar diminua eforturile de dezvoltare economico-socială, acestea orientându-se tot mai mult în direcția preîntâmpinării unor asemenea practici din partea unor grupuri etnice, religioase sau lingvistice.

De fapt, o singură cedare la astfel de solicitări ar fi o gravă greșeală a statului respectiv, întrucât ar crea un precedent periculos, pe de o parte, și nu ar rezolva mare lucru, pe de altă parte. Odată o concesie făcută, ar urma o alta, apoi ar veni un alt grup cu o cerere

similară ș.a.m.d. În plus, orice cedare în fața amenințărilor unor grupuri cu separarea ar dăuna grav atât democrației, principiilor ei de funcționare și ar afecta puternic pe toți cetățenii țării, care s-ar vedea lipsiți de unele drepturi ale lor, cât și apărării naționale, ca datorie legală și morală a tuturor cetățenilor țării.

4. Rolul Armatei României în cadrul apărării colective

Integrarea României în structurile euro-atlantice a făcut ca armata sa să joace un rol semnificativ în sistemul NATO de apărare colectivă a suveranității, independenței și integrității teritoriale a statelor membre. Acest rol este pus în evidență prin următoarele aspecte esențiale ale activităților întreprinse de către instituția militară, înainte și după integrarea în Alianța Nord-Atlantică: *armata țării noastre a fost un ambasador al integrării statului român în NATO*. Implicarea sa activă în activitățile Parteneriatului pentru Pace, în executarea unor misiuni de menținere a păcii, a unor misiuni umanitare etc. a demonstrat atât hotărârea României de a fi o prezență activă pe arena mondială, cât și capacitatea sa de a se achita de sarcinile specifice încredințate de organismele de securitate internaționale și regionale; *armata reprezintă instrumentul militar prin care statul român își aduce la îndeplinire obligațiile asumate prin tratate și convenții internaționale în ceea ce privește garantarea și asigurarea securității și păcii în lume*. Participarea constantă și activă a unor structuri militare românești la executarea unor misiuni sub egida ONU, OSCE și NATO sunt o dovadă în acest sens; *armata a fost, este și va fi un susținător consecvent al politicii externe a României, inclusiv prin diplomația militară; ea este o apărătoare și o promotoare a valorilor democratice*. Sistemul său de organizare și activitate o face receptivă la nou, dar și la menținerea a tot ceea ce este tradițional și compatibil cu valorile democratice promovate de statele membre ale Alianței Nord-Atlantice; *armata se prezintă ca un veritabil participant responsabil la reconstrucția armatelor altor state, care pășesc pe calea democrației*. Este vorba, printre altele de Afganistan, de Irak și nu numai; *instituția militară are un rol important în realizarea securității regionale și zonale, prin participarea constantă la misiuni de construcție a păcii și a unor*

misiuni umanitare în diferite zone ale lumii. Maniera concretă în care structurile militare românești au îndeplinit misiunile încredințate atât în domeniul securității, cât și al instaurării păcii, în Angola, Sudan, Afganistan, Irak, Kosovo probează abnegația și profesionalismul lor; *armata este un realizator al imperativelor unei dezvoltări durabile a omenirii, prin rolul activ jucat în prevenirea amenințărilor asimetrice la adresa securității și stabilității internaționale; armata constituie un purtător al tradițiilor și valorilor naționale*. Atât în mod tradițional, cât și în prezent, instituția militară are prevăzută ca misiune, în Constituția țării, dar și în percepția colectivă, menirea de a garanta și apăra țara; *armata apare ca purtător autentic al aspirațiilor naționale*. În memoria colectivă, armata a fost permanent asociată cu instituția care a servit întotdeauna interesele naționale, iar prin aceasta a acționat și ca purtătoare a aspirațiilor privind suveranitatea, independența și integritatea teritorială a statului; *instituția militară apare ca fiind un actor principal în garantarea și apărarea caracteristicilor definitorii ale statului național*. Atât în Constituția țării și în alte legi referitoare la apărarea națională, cât și în conștiința colectivă, armata este instituția care are mari responsabilități în domeniul garantării suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale a statului român.

În prezent, pentru a răspunde optim acestor responsabilități, Armata României parcurge un amplu și complex proces de transformare¹⁹ ce vizează, printre alte obiective majore, tipurile de misiuni pe care și le va asuma în viitor. În acest sens, se pot menționa: *contribuția la securitatea României pe timp de pace; apărarea României și a aliaților săi; promovarea stabilității regionale și globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării; sprijinul instituțiilor statului și autorităților locale în caz de urgențe civile*. Comparând aceste misiuni viitoare cu cele actuale se poate susține că Armata României dovedește continuitate și perseverență în tot ceea ce întreprinde. În același timp, se asistă la un complex proces de adaptare a actelor normative la exigențele impuse de realitatea apartenenței țării la Alianța Nord-Atlantică. Astfel, în 2004, a fost adoptată de Parlamentul României Legea privind participarea forțelor

¹⁹ Vezi **Strategia de transformare a Armatei României până în 2015**, Statul Major General, București, 2005.

armate la misiuni în afara teritoriului statului român²⁰. Potrivit acestei legi, Armata României va putea îndeplini, în afara teritoriului național, următoarele misiuni: a) *de apărare colectivă*; b) *în sprijinul păcii*; c) *de asistență umanitară*; d) *tip coaliție*; e) *exerciții comune*; f) *individuale*; g) *ceremoniale*.

În scopul îndeplinirii misiunilor menționate anterior, Armata României trebuie să fie capabilă să asigure simultan următoarele: *apărarea teritoriului național, atât sub forma răspunsului militar la o agresiune armată, cât și ca sprijin dat autorităților civile în caz de urgențe, dezastre naturale, evenimente NBC; îndeplinirea angajamentelor – NATO, UE, organizații regionale și coaliții (conflicte de intensitate mare, impunerea păcii, asistență umanitară, forțe pentru misiuni speciale, alte misiuni); transformarea forței înfăptuită prin organizarea forței (combinarea unităților luptătoare, de sprijin de luptă și de sprijin logistic; proiectarea unei forțe modulare, letale, interschimbabile, compatibile, dislocabile și sustenabile; structura de forțe trebuie să asigure baza pentru rotația forțelor, forțe corespunzătoare pentru misiuni speciale, asigurarea unei capacități adecvate pentru extinderea forței).*

Practic, Armata României va cuprinde următoarele tipuri de forțe: *forțe sub comanda NATO/UE; forțe în dezvoltare pentru NATO/UE; forțe de generare și regenerare; instituții de învățământ și instrucție; alte structuri*. O asemenea structură a forței va permite țării noastre să fie tot timpul în măsură să-și îndeplinească atât obligațiile asumate față de Alianța Nord-Atlantică, cât și de alte organizații internaționale, regionale și coaliții. În plus, va putea să aperse și să garanteze integritatea teritorială a statului român față de orice agresiune armată, până la intervenția Alianței Nord-Atlantice.

O altă măsură, ce va fi luată de către cei abilitați, în procesul transformării Armatei României, o reprezintă structura stabilită pe categorii de forțe a fi realizată în 2015. Aceasta structură va arăta astfel: *Forțele Terestre* vor reprezenta 55,46%, din care cele destinate NATO vor avea o pondere de 45%; *Forțele Aeriene* vor reprezenta 13,88%, din care cele destinate NATO vor avea o pondere de 2,5%; *Forțele Navale* vor reprezenta 8,84%, din care cele destinate NATO

²⁰ *Legea 42/2004 privind participarea forțelor armatei la misiuni în afara teritoriului statului român*, <http://www.cdep.ro>.

vor avea o pondere de 9,4%²¹. Ponderile diferite ce vor reveni fiecărei structuri de forțe probează importanța ce se va acorda Forțelor Terestre, atât pentru îndeplinirea misiunilor în interiorul țării, cât și în afara statului român. În plus, Armata României a adoptat noi structuri militare - *brigada și corpul de armată*, așa cum există, de altfel, și în armatele celorlalte state membre NATO, pentru a asigura, și pe această cale, compatibilitatea și interoperabilitatea cu armatele celorlalte țări din Alianța Nord-Atlantică, factori ai îndeplinirii, cu succes a apărării colective.

Totodată, se cuvine menționat faptul că dispunerea pe teritoriul național, la pace, a structurilor de forțe este în concordanță cu rolul strategic al României în NATO și UE, având dislocate în zonele de est și sud-est majoritatea marilor unități și unităților luptătoare, iar în zonele centrale și de vest structurile de sprijin și generare.

²¹ *Strategia de transformare a Armatei României până în 2015*, (proiect) SMG, București, 2005.

Concluzii și propuneri

Apărarea suveranității, independenței și integrității teritoriale, precum și asigurarea securității cetățenilor săi reprezintă un atribut fundamental al oricărui stat. Despre aceasta se fac mențiuni exprese în Constituție și legea apărării fiecărei țări. În scopul materializării acestui atribut, se pot folosi, în esență, două concepții și, respectiv sisteme defensive, și anume: apărarea națională și apărarea colectivă.

România a optat pentru varianta „apărare colectivă”, prin obținerea statutului de stat membru al Alianței Nord-Atlantice. Acest tip de apărare este mult mai eficace, sub toate aspectele, decât apărarea individuală, pe de o parte, și adecvată naturii și conținutului provocărilor, riscurilor și amenințărilor actuale și viitoare la adresa mediului de securitate național, regional și global, pe de altă parte.

În prezent, suveranitatea națională și independența politică, precum și integritatea teritorială ale unui stat par să fie mai puțin ținta unei agresiuni militare externe, și mai mult ținta unor tendințe de secesiune ale unor minorități etnice, religioase sau lingvistice. De aceea, măsurile de prezervare a lor se cer orientate în direcția contracarării unor acțiuni separatiste pe fondul relativ permisiv creat de democrație.

Apărarea colectivă este instrumentul cel mai eficace de a asigura și de a garanta suveranitatea, independența politică și integritatea teritorială ale statelor membre, inclusiv împotriva unor demersuri separatiste inițiate de unele minorități etnice, lingvistice sau religioase, precum și securitatea cetățenilor lor. Aceasta pentru că ea este produsul cooperării și colaborării unor state suverane și independente, care nu admit atât teoretic, cât și practic acțiunile separatiste, sau ca cetățenilor lor să le fie afectată securitatea sub o formă sau alta.

Atitudinea instituțiilor statului în a căror competență intră asigurarea și garantarea apărării și securității naționale față de amenințările de orice fel trebuie să fie una fermă, de prevenire și de respingere a acestora.

Armata României joacă un rol însemnat în asigurarea apărării colective a statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice și prin aceasta, la rândul său, are certitudinea că va fi, la nevoie, susținută de

alianții săi. Rolul său esențial este să pună în practică, în plan militar, obligațiile pe care statul român și le-a asumat la intrarea în NATO.

Integrarea în Alianța Nord-Atlantică, ca modalitate de participare a României la apărarea colectivă, a presupus, pe lângă alte măsuri, și adaptarea actelor normative ce reglementează activitatea de apărare și securitate a țării la exigențele NATO. În acest context, în România s-a mers de la modificarea prevederilor Constituției referitoare la apărarea țării până la adoptarea unor legi adecvate privind participarea forțelor armate la misiuni în afara statului român.

Apărarea colectivă constituie o temă deosebit de complexă și vastă, atât datorită impactului său semnificativ asupra apărării naționale, cât și a contextului politic, economic, social, militar și de mediu determinat de fenomenul globalizării în care ea se constituie. De aceea, se impune continuarea aprofundării studierii problematicii sale. În acest sens, ar fi de dorit ca printre temele propuse, în UNAP „Carol I”, pentru lucrări de licență, lucrări de absolvire și dizertații să se includă și 2-4 teme privind statutul și rolul apărării colective în condițiile apartenenței țării la Alianța Nord-Atlantică și la Uniunea Europeană și corelația național - colectiv în apărarea națională.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Redactor: Corina VLADU
Tehnoredactor: Marioara PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 28.09.2007

Hârtie: A3
Coli de tipar: 3

Format: A5
Coli editură: 1,5

Lucrarea conține 48 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

100/2809/2007

C355/2007